

کتابخانه‌های روستایی استان سمنان

مقدمه:

استان سمنان یکی از استانهای حاشیه مرکزی کشور است که با مرکزیت شهرستان سمنان به لحاظ همجواری با استانهای تهران، مازندران، گلستان، خراسان و اصفهان، هم‌مرز می‌باشد.

این استان دارای ۲۱۰/۴۴۷ نفر جمعیت است که ۱۵۸/۹۹۱ نفر آنها در قالب ۳۵/۵۲۳ خانوار در مناطق روستایی سکونت دارند. ضمن آنکه به لحاظ تقسیمات استانی دارای تعداد ۴ شهرستان، ۱۲ بخش، ۱۶ شهر، ۲۸ دهستان و ۶۶۶ آبادی می‌باشد.

- وضعیت کتابخانه‌های روستایی استان:

- مبتنی بر آمارها، تا پایان سال ۷۸ در مناطق روستایی این استان، تعداد ۳۹ باب کتابخانه وجود داشته که کلیه آنها توسط جهاد و با همکاری و مشارکت روستائیان احداث و به بهره‌برداری رسیده است.

قابل توجه آنکه سطح سواد و علائق فرهنگی روستائیان به مطالعه و کتابخوانی در اغلب این روستاها بسیار بالا می‌باشد. در همین حال، تعداد کتاب‌های موجود در قفسه این کتابخانه‌ها ۸۸/۳۴۳ جلد بوده که به لحاظ موضوع ۳۵/۷٪ دینی و مذهبی، ۱۹/۶٪ داستانی، ادبی و

هنری، ۵/۴٪ علمی، آموزشی و کمک‌درسی، ۳۱/۳٪ کودکان و نوجوانان و ۸٪ نیز سایر موضوعات را شامل می‌شود. بدین ترتیب مشاهده می‌شود که کتابهای دینی به لحاظ تعداد بیشترین آمار را نسبت به سایر کتب دربر می‌گیرند و نیاز به تأمین و تجهیز کتابخانه‌های روستایی به کتابهای علمی، آموزشی و کمک‌درسی بشدت حس می‌شود.

- براساس آمارها، تعداد کتابداران و پرسنل داوطلب مردمی شاغل در این کتابخانه‌ها ۶۰ نفر بوده که به لحاظ جنسیت ۴۱ نفر مذکر و ۱۹ نفر مؤنث می‌باشند و از نظر شغلی ۶۹٪ آنان معلم، ۳۱٪ نیز کشاورز، کارگر محصل و دارای مشاغل آزاد هستند. همچنین میزان تحصیلات این کتابداران نشان می‌دهد که ۸/۳٪ دارای تحصیلات در حد ابتدایی، ۱۵٪ در حد راهنمایی و سیکل، ۲۵٪ متوسطه و حوزوی و ۵۱/۷٪ دیپلم و بالاتر (دانشگاهی) می‌باشند. با عنایت به این آمارها که نشان‌دهنده درصد بالایی از افراد تحصیل کرده و دانشگاهی در بین کتابداران می‌باشد می‌توان امیدوار بود که خدمات کتابداری و سایر برنامه‌های جنبی به نحو مطلوبتری به مراجعین و مخاطبین این مراکز ارائه شود.

- به استناد آمارهای دریافتی، تعداد اعضای ثابت و دارای کارت عضویت در این کتابخانه‌ها بالغ بر ۸۰۶۱ نفر بوده که ۳۶۱۷ نفر آنان به لحاظ جنسیت مؤنث و ۴۴۴۴ نفر مذکر هستند. البته تعداد اعضای با جنس مؤنث در کتابخانه‌های روستایی استان رقم پایینی نیست، اما قابل تأمل است، یعنی اگر امکانات و جاذبه‌های این مراکز با بسترسازی مناسب و انعکاس مطلوب فعالیتهای آنها در اذهان و اندیشه‌های روستائیان همراه باشد خواهد توانست جمع کثیری از زنان و دختران روستایی را گرد خود جمع آورده و عرصه فعالیتها و تلاش آنان را از گستره خانه به جامعه بکشاند. البته گفتنی است که پراکندگی اعضای از نظر تعداد به نسبت نوآوریها و برنامه‌هایی که در هر یک از این کتابخانه‌ها، اجرا می‌شود متفاوت است و بین دو طیف یکصد تا پانصد نفر عضو در هر کتابخانه در نوسان می‌باشد.

- همچنین بررسیهای موجود درخصوص آمار گروههای سنی عضو این کتابخانه‌ها، حاکی از آنست که ۲۲۶۰ نفر دارای سنین زیر ۱۵ سال، ۲۸۵۶ نفر بین ۱۵ تا ۲۵ سال، ۲۱۸۰ نفر بین ۲۵ تا ۳۵ سال و ۷۶۵ نفر بیشتر از ۳۵ سال سن دارند. مشاهده می‌شود حدود ۶۴٪ مخاطبین این کتابخانه‌ها در طیف سنی جوانان، نوجوانان و کودکان

قرار می‌گیرند. از این رو ضرورت دارد که برنامه‌ریزی‌های اساسی و مدونی درخصوص جذب و جلب این گروه از مخاطبین و نیازهای آنها در کتابخانه‌های روستایی صورت پذیرد.

- آمار مراجعه‌کنندگان روزانه به این مراکز در استان سمنان در انتهای سال ۷۸ به طور متوسط روزانه ۱۱۵۱ نفر بوده است یعنی بطور متوسط روزانه حدود ۳۰ نفر به هر یک از این کانونهای فرهنگی و ترویجی مراجعه و از خدمات و برنامه‌های ارائه شده در آنها بهره‌مند گردیده‌اند. - از نظر مکانی و نوع مالکیت از ۳۹ باب کتابخانه روستایی موجود استان در سال ۷۸، ۱۳ باب دارای مکان مستقل و اختصاصی، ۹ باب استیجاری، ۱۱ باب در کنار مساجد و حسینیه‌ها و ۶ باب در سایر مکانها نظیر منازل، مدارس، پایگاههای بسیج و... قرار داشته‌اند. ضمن آنکه از نظر درجه‌بندی وضعیت استقرار و نوع فعالیت و سایر ملاکها، تعداد ۸ باب درجه یک، ۲۱ باب درجه دو و ۱۰ باب درجه سه بوده‌اند.

گفتنی است که در ساخت این کتابخانه‌ها از طرح تیپ با استاندارد خاص به مانند کتابخانه‌های عمومی شهری پیروی نمی‌شود از همین رو زیربنای مفید آنها متغیر است بطوریکه در استان سمنان کتابخانه روستایی از حداکثر ۱۱۰ مترمربع در روستای فولادمحله از توابع شهرستان سمنان تا حداقل ۱۰ مترمربع در روستای زدوان از توابع شهرستان دامغان دیده می‌شود.

- به لحاظ امکانات کتابخانه‌ای بر اساس آمارها مجموعاً:

۳۳۰ عدد قفسه کتاب، ۲۶۵ عدد صندلی، ۱۹ عدد میز کتابدار، ۳۶ عدد میز مطالعه، ۳ عدد برگه‌دان، ۲ عدد جای

مجله و روزنامه در این مراکز موجود است و البته به هیچ‌وجه در حد نیازهای واقعی کتابخانه‌های روستایی استان و مراجعین آن نمی‌باشند.

- به استناد آمارها، ساعات کار این کتابخانه‌ها در روز و در هفته بدین ترتیب است که حدود ۶۴/۲ درصد روزانه بین یک تا چهار ساعت ۱۲/۸ درصد از چهار تا شش ساعت و ۲۳ درصد بیش از شش ساعت و در هفته نیز ۱۲/۸ درصد از یک تا سه روز، ۲۵/۶ درصد از سه تا پنج روز و ۶۱/۶ درصد بین پنج تا هفت روز در هفته باز بوده و مخاطبین خود را تحت پوشش فعالیتها و برنامه‌های خود قرار می‌دهند.

- همچنین در یک بررسی آماری که طی سالهای ۷۳ تا پایان ۷۸ صورت پذیرفته، مقایسه‌ای بین وضعیت این کتابخانه‌ها در طی سالهای یاد شده به تفکیک استانی و با طرح جداولی از موضوعات مختلف انجام گرفته که در ذیل به این مقایسه در استان سمنان می‌پردازیم:

شرح جداول:

- براساس بند ۱ جدول (الف)، آمار تعداد کتابخانه‌های روستایی استان در طی سالهای ۷۳ تا پایان ۷۸ از رشد ۳۳/۳ درصدی برخوردار بوده و همین تعداد کتابخانه توانسته بیش از ۵۰ روستا را تحت پوشش فعالیتها و برنامه‌های فرهنگی ترویجی و اطلاع‌رسانی خود داشته باشد.

- براساس بند ۲ جدول (الف)، آمار تعداد کتاب‌های موجود در این کتابخانه‌ها در پایان سال ۷۸ نسبت به سال ۷۳ دو برابر افزایش داشته که این ازدیاد آمار را بر اساس جدول (ب) در کلیه موضوعات بویژه کتابهای مربوط به کودکان و نوجوانان می‌توان مشاهده کرد. ضمن آنکه

کتابهای دینی و عقیدتی، بالاترین رقم را در میان کتابهای موجود به خود اختصاص داده‌اند.

- بر اساس بند ۳ جدول (الف)، آمار تعداد کتابداران شاغل در این کتابخانه‌ها، در طی سالهای ۷۳ منتهی به ۷۸ به طور محسوس افزایش یافته که این افزایش شامل کتابداران با جنس مؤنث نیز شده است. در همین حال براساس آمارهای جدول (ج)، وضعیت تحصیلی و سطح مدارک این کتابداران نیز به نسبت سال ۷۳ از رشد و پیشرفت خوبی برخوردار بوده است.

- براساس بند ۴ جدول (الف)، آمار تعداد اعضاء این کتابخانه‌ها نیز در پایان سال ۷۸ نسبت به سال ۷۳ با رشدی معادل ۵۶/۴ درصد بیش از ۲ برابر افزایش یافته که آمارهای جدول (د) مبین این مطلب می‌باشند. ضمن آنکه این افزایش تعداد را بیشتر در گروه سنی زیر ۱۵ سال نشان می‌دهد.

- براساس بند ۵ جدول (الف)، آمار تعداد متوسط مراجعه‌کنندگان روزانه به این کتابخانه‌ها نیز در طی سال ۷۳ منتهی به ۷۸ نیز از رشد مناسبی برخوردار می‌باشد که مراجعان عمدتاً از قشر نوجوان و جوان روستایی می‌باشند. - براساس آمارهای موجود در جدول (ر) نیز وضعیت مالکیت این کتابخانه‌ها با افزایش تعداد تغییر کرده و در سال ۷۸ نسبت به ۷۳ در هر یک از مکانهای مورد اشاره در جدول افزایش داشته است.

- براساس آمارهای جداول (ز) و (و)، در پایان سال ۷۸ نسبت به سال ۷۳ از آمار تعداد کتابخانه‌هایی که بیش از ۶ ساعت در روز فعالیت داشته‌اند کاسته شده و در عوض بر تعداد کتابخانه‌هایی که در هفته بین ۵ تا ۷ روز دایر و فعال می‌باشند افزوده شده است.

الف - جدول مقایسه آمار و اطلاعات کلی کتابخانه‌های روستایی استان به تفکیک در سالهای ۷۳ و ۷۸

ردیف	موضوع	سال	۱۳۷۳	۱۳۷۸
۱	تعداد کتابخانه		۲۶	۳۹
۲	تعداد کتاب		۴۳۹۷۳	۸۸۳۴۳
۳	تعداد کتابدار به تفکیک جنس	مؤنث	۱	۱۹
		مذکر	۲۶	۴۱
۴	تعداد اعضاء به تفکیک جنس	مؤنث	۱۱۰۰	۳۶۱۷
		مذکر	۲۴۱۰	۴۴۴۴
۵	متوسط تعداد مراجعه‌کنندگان (روزانه)		۴۲۰	۱۱۵۱

ب - جدول مقایسه آمار تعداد کتابهای موجود در قفسه کتابخانه‌های روستایی استان به تفکیک موضوعات در سالهای ۷۳ و ۷۸

تعداد کتاب بر حسب موضوع	عقیدتی و مذهبی	داستانی، ادبی و هنری	علمی، آموزشی و کمک‌درسی	کودکان و نوجوانان	سایر موارد	جمع کل
۱۳۷۳	۲۸۲۴۰	۳۶۵۹	۱۸۸۱	۲۱۹۳	۸۰۰۰	۴۳۹۷۳
۱۳۷۸	۳۱۴۵۵	۱۷۳۴۰	۴۷۶۷	۲۷۶۷۲	۷۱۰۹	۸۸۳۴۳

ج - جدول مقایسه آماری وضعیت تحصیلی کتابداران کتابخانه‌های روستایی استان به تفکیک نوع مدرک در سالهای ۷۳ و ۷۸

سال	تعداد کتابداران بر حسب نوع مدرک	ابتدایی	راهنمایی	متوسطه و حوزوی	دیپلم	بالا تر	جمع کل
۱۳۷۳		۳	۵	۶	۹	۴	۲۷
۱۳۷۸		۵	۹	۱۵	۲۱	۱۰	۶۰

د - جدول مقایسه آماری گروه‌های سنی عضو کتابخانه‌های روستایی استان به تفکیک در سالهای ۷۳ و ۷۸

سال	تعداد اعضا به تفکیک گروه سنی	کمتر از ۱۵ سال	بین ۱۵ تا ۲۵ سال	بین ۲۵ تا ۳۵ سال	بیشتر از ۳۵ سال	جمع کل
۱۳۷۳		۸۷۶	۱۳۹۴	۹۹۲	۳۴۸	۳۵۱۰
۱۳۷۸		۲۲۶۰	۲۸۵۶	۲۱۸۰	۷۶۵	۸۰۶۱

ر - جدول مقایسه آماری وضعیت مکانی کتابخانه‌های روستایی استان بر اساس نوع مالکیت در سالهای ۷۳ و ۷۸

سال	تعداد کتابخانه‌ها بر اساس نوع مالکیت	مستقل	استیجاری	در کنار حسینیه‌ها و مساجد	سایر مکانها (مotel، مدرسه پایگاه بسیج...)
۱۳۷۳		۱۰	۶	۸	۲
۱۳۷۸		۱۳	۹	۱۱	۶

ز - جدول مقایسه آماری ساعت کار روزانه کتابخانه‌های روستایی استان به تفکیک در سالهای ۷۳ و ۷۸

سال	ساعت کار کتابخانه‌ها در روز	۱ تا ۴ ساعت	۴ تا ۶ ساعت	بیش از ۶ ساعت
۱۳۷۳		۳	۴	۱۹
۱۳۷۸		۲۵	۵	۹

و - جدول مقایسه آماری روزهای کاری کتابخانه‌های روستایی استان به تفکیک در سالهای ۷۳ و ۷۸

سال	روزهای کاری کتابخانه‌ها در هفته	از ۱ تا ۳ روز	از ۳ تا ۵ روز	از ۵ تا ۷ روز
۱۳۷۳		۷	۳	۱۶
۱۳۷۸		۵	۱۰	۲۴